

Л. В. Маляр, М. І. Кухта

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
УЖГОРОДСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ У 20-30-рр. ХХ ст.**

Сьогодні вимагає об'єктивної оцінки освітньо-культурного розвитку Закарпаття в контексті українських національно-визвольних змагань та визначення ролі вивчення української літератури – важливого засобу формування в шкільній молоді національних світоглядних позицій. Адже без звернення до культурно-історичного досвіду рідного народу неможливо розв'язати пріоритетне завдання української школи – виховання свідомої особистості, громадянина України, який відчуває спорідненість із національною історією, прагне спілкуватися рідною мо-

вою, вивчати і розуміти як вітчизняну літературу та культуру, так і культуру інших народів.

Із «Рочних справоздань» Ужгородської державної реальної гімназії за 1928/29, 1929/30, 1930/31 навчальні роки дізнаємося, що для обов'язкового вивчення (класної лектури) рекомендувалися такі твори з української літератури: у 4 класі – «Ориця» П.Куліша, у 7 класі – найважливіші твори Т.Шевченка і «Хмари» І.Нечуя-Левицького, у 8 класі – «Мойсей» І.Франка, «Лісова пісня» Лесі Українки, «Інтермеццо», «Тіні забутих предків», «Сміх» М.Коцюбинського. Домашня «лектура» включала: у 4 класі твори – «Лис Микита», «Іван Вишенський», «Захар Беркут» І.Франка, «Микола Джеря» І.Нечуя-Левицького, у 5 класі – народні оповідання Марка Вовчка, «Маруся» Г.Квітки-Основ'яненка, «Ярошенко» О.Маковея, «Іду на вас» Ю.Опольського, у 6 класі – «Чорна рада» П.Куліша, «Наталка Полтавка» І.Котляревського, «Чайковський» Є.Гребінки, «Суєта», «Мартин Боруля» І.Карпенка-Карого, у 7 класі – «Хазяїн» І.Карпенка-Карого, «Хіба ревуть воли» Панаса Мирного, «Соняшний промінь» Б.Грінченка, «Оргія» Лесі Українки, «Земля» О.Кобилянської, «Воа constrictor» І.Франка, «Для загального добра» М.Коцюбинського, у 8 класі – новели О.Кобилянської, В.Стефаніка, М.Коцюбинського і збірка «Зів'яле листя» І.Франка [5, с.23], [6, с. 29], [7, с.19]. У 1931/32 навчальному році в Ужгородській гімназії, крім вище названих творів української літератури, пропонувалися: «Три як рідні брати» Ю.Федьковича, «Помста верховинця» К.Устияновича, «Мартин Борецький» П.Грабовського, «За сестрою» А.Чайковського [8, с.64].

Випускник Ужгородської гімназії М.Попович добрим словом згадує своїх незабутніх учителів-словесників, їхню педагогічну майстерність та вимогливість: «У «Руській читанці», укладеній В.Бірчаком, була вміщена поема Т.Шевченка «Тополя», яку ми, за завданням викладача – В.Бірчака, вивчали напам'ять у повному обсязі. Викладач І.Панькевич особливо любив твори І.Франка. Наприклад, вивченню поеми І.Франка «Панські жарти» він присвятив не один урок, аналізуючи на уроці детально кожен абзац твору ... Викладач руської мови О.Зелик вимагав від учнів систематично читати літературні твори, а їх зміст з характеристикою окремих героїв твору – викладати в спеціальний зошит лектури» [9, с.198-199].

Із «Звідомлення» Ужгородської гімназії за 1924/25 навчальний рік дізнаємось, що при гімназії працював самоосвітній гурток «Братство св. Кирила і Мефодія», на заняттях якого гімназисти читали доповіді, декламували поезії, інсценували художні твори. Так, на одному із занять читали поетичні твори «Розрита могила» і «Калина» Шевченка, «Довбуш» Федьковича, «Треба всюди приятеля» С.Руданського [2, с.24]. У 1925/26 навчальному році на заняттях гуртка читали доповіді: «Шевченко і релігія», «Діяльність Марка Вовчка». 22.XI.1925 «Братство публічно виступило з комедією С.Черкасенка «Страшний професор». 15.V.1926 – поставили п'єсу І.Франка «Учитель» [3, с.44].

Викладачем української та німецької мов в Ужгородській гімназії у 20-х роках був колишній січовий стрілець О.Вахнянин. Він створив при гімназії «Пласт», хор і драматичний гурток. Колишній пластун Ю.Шерегії згадує, що «професор Вахнянин своєю діяльністю освідомлював молодь, навчав пластунів любити і шанувати своє рідне слово, народні пісні і танці, він перший дав у наші руки Шевченкового «Кобзаря» [4, с.239]. У «Звідомленні» Ужгородської гімназії за 1925/26 навчальний рік констатується, що 28.X.1925 р. пластовий драматичний гурток імені Франка виступив із виставою «Либуша в таборі» С.Черкасенка, а 1.IV.1926 – із драмою «Нахмарило» Б.Грінченка [3, с.44].

Ужгородські гімназисти у 1920-30-і роки урочисто відзначали ювілеї видатних майстрів слова. Наприклад, відомо, що 14.ІІІ. 1930 р. відбулося Шевченківське свято [7, с.35]. Із біографії видатного закарпатського композитора Д.Є.Задора дізнаємося, що він, навчаючись в Ужгородській гімназії, у 1930 році на святкуванні ювілею Т.Шевченка збагатив програму вечора виконанням на фортепіано «Елегії» М.Лисенка.[1, с.125]. 1929 року програму святкування річниці Т.Масарика доповнили декламації віршів «Іван Підкова» Т.Шевченка і «У сні зайшов я» І.Франка. А 18 травня на святі з нагоди 10-річчя входження Підкарпатської Русі до складу Чехословацької республіки прозвучала поезія «За байраком байрак» Т.Шевченка [5, с.28].

У «Звідомленні» Ужгородської гімназії за 1924/25 рік зазначається, що «естетичне виховання плекано поза наукою і у такому напрямку, як посещение театральних представлень»: 31.І.1925 – «Наталки Полтавки» І.Котляревського, 25.ІІІ.1925 – «Сватання на Гончаровці» Г.Квітки-Основ'яненка, 3.ІІІ. 1925 – «Ой не ходи Грицю» М.Старицького [2, с.20]. У «Річному справозданні» Ужгородської гімназії за 1928/29 навчальний рік зазначено, що театр «Просвіти» для шкільної молоді поставив п'єси: 21.ХІ.1928 – комедію М.Старицького «За двома зайцями», 25.І.1929 – його драму «Зимовий вечір» [5, с.30].

Отже, ідейний зміст творів, що вивчалися в Ужгородській гімназії у 1920-30-х рр., коли Закарпаття входило до складу Чехословаччини, сприяв формуванню особистості, укоріненої в національній культурній традиції, яка високо цінує духовну спадщину рідного народу.

Список використаних джерел

1. Грін О. Молоді літа маестро // *Карпатський край* – 1995. - № 1-4. – С. 125-126.
2. Звідомлення руської державної реальної гімназії і її ровнорядних одделов чехословацких і мадярських в Ужгороді за шкільний рік 1924/25. - (Б. м. р. вид.) – 84 с.
3. Звідомлення руської державної реальної гімназії і її ровнорядних одделов чехословацких і мадярських в Ужгороді за шкільний рік 1925/26. - (Б. м., р. вид.) – 91 с.
4. Небесник І. Українська мова в гімназіях, учительських семінаріях і торгівельній академії Закарпаття в 1919-1938 роках // *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні. Матеріали наук.-практ. конф.* – Ужгород, 1993. – С. 237-243.
5. Річне справоздання державної реальної гімназії в Ужгороді за учебный рік 1928/29. - (Б. м., р. вид.) – 100 с.
6. Річне справоздання державної реальної гімназії в Ужгороді за учебный рік 1929/30.- (Б. м., р. вид.) – 119 с.
7. Річне справоздання державної реальної гімназії (головного-руського заведеня і чехословенских водделов) в Ужгороді за шкільний рік 1930/31.- (Б. м., р. вид.) – 29 с.
8. Річне справоздання державної реальної гімназії (головного-руського заведеня і чехословенских водделов) в Ужгороді за шкільний рік 1931/32.- (Б. м., р. вид.) – 70 с.
9. Ужгородська гімназія: Історія, матеріали, спогади - Ужгород: Полі Прінт, 2001. – 269 с.